

LABOR CIENTÍFICA DEL DOCTOR EDUARD FONTSERÈ A LA REIAL ACADÈMIA DE CIÈNCIES I ARTS I A L'OBSERVATORI FABRA

J. M. CODINA I VIDAL
Director de l'Observatori Fabra
i del Servei Horari de l'Acadèmia

D'acord amb el títol i l'esperit d'aquestes Jornades, ens hem de referir en primer lloc a l'activitat del doctor Fontserè pel que fa a la meteorologia. Com és ben patent, aquesta activitat va sobrepassar amb molt l'àmbit de l'Observatori i altres participants l'exposaran o ja se n'han ocupat amb detall; jo em limitaré a comentar els aspectes bàsics de la seva labor a l'Observatori Fabra.

El doctor Fontserè va assumir la direcció de la Secció Meteorològica i Sísmica del Centre l'any 1912 i immediatament va reorganitzar el treball d'aquesta Secció, per conferir-li un caràcter regular i sistemàtic. Respecte a la meteorologia, el seu objectiu va ser l'estudi detallat i en el possible complet de la climatologia local: feia la mesura diària i el registre continu de les principals variables meteorològiques. Inicia ja la publicació d'aquestes observacions diàries l'últim trimestre de l'any 1913, dins de les *Memòries de la Reial Acadèmia*. Des de llavors, la realització i la publicació de les observacions meteorològiques no s'han interromput mai, publicació que molt aviat es va presentar com a pròpia (*Butlletí Anual*) de l'Observatori.

La qualitat més rellevant d'aquesta tasca és la regularitat i la continuïtat, tasca feta diàriament sense cap interrupció durant més de cinquanta anys sota la direcció del doctor Fontserè, sempre amb una reconeguda meticulositat i en el mateix lloc, emplaçament que, a més, no ha experimentat canvis significatius en els seus factors circumdants durant tot aquest interval de temps. (Aquí he de fer constar la intervenció permanent i l'exemplar dedicació, tant en la realització de les observacions com en l'elaboració del *Butlletí*, del senyor Gabriel Campo).

Una sèrie d'observacions que reuneixi totes aquestes característiques (i que ara comprèn ja vuitanta anys) és poc freqüent i presenta un especial valor per al coneixement de les característiques climàtiques de la zona; a més, es pot constituir moltes vegades en un punt de referència.

L'interès i la inquietud del doctor Fontserè es va estendre fins i tot al domini de l'instrumental, fins al punt d'aconseguir la col·laboració del doctor Ramon

Jardí per a la millora substancial de l'anemòmetre Bourdon (Jardí) i per al projecte del pluviògraf d'intensitats (Jardí).

Al mateix temps, gràcies a la publicació anual del *Butlletí*, posava tots els valors obtinguts a la plena disposició dels investigadors i dels estudiosos de la matèria.

Així, doncs, va desenvolupar a l'Observatori, juntament amb els seus col·laboradors, una anàlisi detallada i precisa de la climatologia local.

* * *

D'altra banda, el doctor Fontserè va tenir també al seu càrrec la tasca sísmica que es desenvolupava a l'Observatori. Per començar, va substituir l'any 1912, en ser nomenat per la Reial Acadèmia director de la Secció Meteorològica i Sísmica, els primitius sismògrafs instal·lats poc després de la inauguració del centre per uns altres (Mainka) de més sensibles (dins les possibilitats econòmiques del moment). Encara avui funcionen, ja que per les seves característiques (període llarg) són complementaris dels més moderns i molt més sensibles que els adquirits últimament, a més de tenir en compte que no convé interrompre la sèrie de registres.

Amb l'esmentat instrumental l'Observatori Fabra, sota la seva direcció, intervenia en la sismologia mundial; però sempre va conferir una especial atenció a l'estudi de la sismicitat regional. En el cas de terratrèmols sentits directament pel públic, el doctor Fontserè en feia el corresponent estudi macrosísmic (obtenció del mapa d'isosises, localització de l'epicentre) mitjançant una enquesta que dirigia a una xarxa d'observadors voluntaris, que ell mateix havia preparat, estesa per tot Catalunya. Els principals col·laboradors del doctor Fontserè en aquesta labor foren també el senyor Gabriel Campo i el doctor Manuel Álvarez-Castrillón. Tots els resultats obtinguts eren publicats, amb detall, al *Butlletí Anual* de l'Observatori.

Paral·lelament es va ocupar de l'històric sísmic del nostre país, des dels temps antics fins a la fundació de l'Observatori, rebuscant nombroses fonts escrites.

Amb tot això va aconseguir un primer coneixement, notablement precís, del comportament sísmic de la nostra regió.

El doctor Fontserè es pot considerar veritablement com l'introducció de la sismologia científica a Catalunya.

* * *

Coherent amb el títol que encapçala aquestes línies, em vull referir per últim a una altra activitat del doctor Fontserè dintre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts: la de director, des de 1894 i durant més de setanta anys, del Servei Horari de l'Acadèmia (i que molt aviat va ser Servei Horari Municipal confiat a l'Acadèmia).

L'Acadèmia havia fundat el 1886 el seu Servei Horari per corregir l'anarquia horària que regnava a Barcelona. En aquella època, sense radiodifusió, era molt difícil obtenir l'hora i difondre-la entre el públic. Tal com deia el mateix doctor Fontserè, a Barcelona cada barri tenia la seva hora, la qual cosa significava que la ciutat no en tenia cap.

L'obtenció precisa de l'hora exigia la realització d'observacions astronòmiques acurades, que tan sols estaven a l'abast d'una institució científica. L'any 1891, l'Ajuntament declarava hora legal a Barcelona la determinada per la Reial Acadèmia de Ciències i Arts.

A partir del 1894, el doctor Fontserè es responsabilitzà d'aquest servei. Determinava l'hora quasi diàriament mitjançant observacions astronòmiques fetes des de les cúpules que coronen l'edifici de l'Acadèmia a les Rambles (superant, no poques vegades, dificultats de tots tipus, tant naturals com d'altra mena). A partir de 1922, les observacions astronòmiques varen ser substituïdes per la recepció per ràdio de senyals horaris.

Es pot dir del doctor Fontserè el que ell atribuïa modestament al Servei Horari de l'Acadèmia: «Haver ajudat durant més de mig segle a sostenir el ritme de la vida de la ciutat i a sincronitzar les seves activitats industrials i econòmiques.»

En acabar aquestes consideracions, i en la commemoració del 125è aniversari de la seva naixença, desitjo retre homenatge d'admiració i de reconeixement al doctor Eduard Fontserè per tota la seva labor feta a l'Observatori i a l'Acadèmia, amb tan exemplar dedicació, de manera altament desinteressada pel que fa a benefici personal i amb resultats que constitueixen valuosíssimes aportacions a aquells camps en els quals va desenvolupar la seva activitat.